

Kübra Vəliyeva ¹¹¹
AZƏRBAYCAN DİLÇİLİYİNDƏ ƏRƏB MƏNŞƏLİ ƏZƏLƏ SİSTEMİ
TİBBİ TERMINLƏRİN TƏHLİLİ

Yığılıb-açılma xüsusiyyətlərinə malik olan əzələlər sümüklərə yapışaraq hərəkəti meydana gətirən əsas orqanlardır. Əzələlər hərəkət sisteminin əsas hissəsi olmaqla bədən kütləsinin 35-45 faizini təşkil edir. Əzələlər əsas hərəkət funksiyasını daşımaqdan əlavə, qamətin müəyyən formada saxlanılmasında iştirak edərək sümüklərin dayaq və mühafizə edilməsinə kömək edirlər.

Əzələlərin orqanizmdə mühüm funksiyaları vardır. Onların ən əsas vəzifələri hərəkətdir. Belə ki, sümük sistemi əzələlərin köməkliliyi ilə hərəkəti meydana gətirir; skeletə yapışaraq bədəninə forma verir; əzələlərin yığılması ilə güc və istilik (bədən temperaturunun 85%-ni) istehsal edir; ürək-damar, tənəffüs, həzm, sidik-ifrazat, genital sisteminin üzvlərində olan əzələlər bu orqanların boşluqlarında mayelərin axması və s. digər mühüm həyatı funksiyaları icra edir; həmçinin danışmaq, bədəndəki tükərlərin dikləşməsi, göz bəbəyinin böyüyüb kiçilməsi, çevrədəki əşyalardan istifadə etmək bacarığı və s. digər hərəkətlər əzələlərin yığılması ilə meydana gəlir.

Əzələlər sinovial vətər, fassiya (ağ zər), vətər yatağı, sesamoid sümüklər və s. köməkçi aparatlardan ibarətdir.

Müasir dövrdə tibb elmi sürətlə inkişaf edib yenilənməkdədir. Tibb elmi insanın sağlığı ilə birbaşa əlaqəli olduğundan o ən universal və ən qədim elm sahəsi hesab edilir. Bəllidir ki, tibbi terminologiyanın dili latın və yunan dilləridir. Hazırda beynəlxalq tibbi terminlər latın dilində olsa da müəyyən qədər ingilis dilində də tibbi terminlər yaranmaqdadır. Bunu da qeyd etmək lazımdır ki, tibb elmi öz sahə terminologiyasını, yəni latın və yunan mənşəli terminlərini bu gündə heç bir dəyişiklik olmadan qoruyub saxlayan yeganə elm sahəsidir.

Azərbaycan dilində işlədilən türk, latın, yunan və milli tibbi terminlərlə yanaşı ərəb mənşəli tibbi terminlər də geniş yayılmışdır. Bu terminlər ümumişləklilik qazanaraq leksik qatda möhkəm yer tutmuşdur.

Əzələ sistemi terminləri tibbi terminologiyanın bir bölməsini əhatə etməkdədir. Bu sistemə dair terminlərə aşağıda verilənləri nümunə göstərmək olar:

¹¹¹ AMEA Naxçıvan bölməsi Əlyazmalar Fondu, elmi işçi. E-pošta: kubra.valiyeva@yahoo.com

7. مجيد الدين محمد بن يعقوب الفيروز آبادي. القاموس المُجيبُ القاهرُ: دارُ الحديث، 2008 م، 1800 ص.
8. المعجم الوسيط القاهرُ: مكتبة الشروق الدولية، 1093 ص.
9. المنجد في اللغة والأدب والعلوم، ط 17، بيروت: المطبعة الكاثوليكية، 1908 م، 1016 ص.

Açar sözlər: termin, tibbi terminologiya, əzələ sistemi, vətər, Azərbaycan dili, ərəb dili.

Keywords: term, medical terminology, muscular system, tendon, Azerbaijani, Arabic .

Ключевые слова: термин, медицинская терминология, мышечная система, сухожилие, азербайджанский язык, арабский язык.

AZƏRBAYCAN DİLÇİLİYİNDƏ ƏRƏB MƏNŞƏLİ ƏZƏLƏ SİSTEMİ TİBBİ TERMINLƏRİN TƏHLİLİ

Xülasə

Tibb elmi və tibbi terminologiya qədim və eləcə də müasir dövrdə çox əhəmiyyətli elm sahələridir. Tibbi terminlərin yaranma mənbələri və üsulları, onların leksik-semantik xüsusiyyətlərini tədqiq edib araşdırmaq maraq doğurur.

Tibbi terminologiya Azərbaycan və ərəb dilinin də terminoloji sahələrindən birini təşkil edir. Azərbaycan və ərəb dilləri dünya dilləri içərisində tarixinə və zəngin söz ehtiyatına görə özünəməxsus yerə malikdir.

Azərbaycan dilindəki terminlərin, eləcə də tibbi terminlərin mühüm bir qismini də ərəb dilindən daxil olan sözlər təşkil etməkdədir. Azərbaycanın VII-IX əsrlərdə ərəb xilafətinin tərkibinə keçməsi ilə bu dilin leksikasına çoxlu sayda ərəb mənşəli terminlər daxil olmuşdur. Bunları, xüsusən ərəb dilindən daxil olan tibbi terminlərdə qabarıq görmək olur.

Məqalədə əzələ sistemi haqqında məlumat verilmiş, bu sistemə daxil olan bir neçə terminin leksik-semantik xüsusiyyətləri müqayisəli şəkildə təhlil olunmuşdur.

Nəticə olaraq müəllif belə qənaətə gəlmişdir ki, bu tibbi terminlərin təhlili orta əsrlərdə dilimizə keçən ərəb mənşəli tibbi terminlərin Azərbaycan dilinin leksikasının zənginləşməsindəki rolunu və əhəmiyyətini dəyərləndirməyə imkan verir.

АНАЛИЗ МЕДИЦИНСКИХ ТЕРМИНОВ МЫШЕЧНОЙ СИСТЕМЫ АРАБСКОГО ПРОИСХОЖДЕНИЯ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОМ ЯЗЫКОЗНАНИИ

Резюме

Медицина и медицинская терминология являются очень важными областями науки как в древности, так и в наше время. Представляет интерес изучение источников и способов образования медицинских терминов, их лексико-семантических особенностей.

Медицинская терминология является одной из терминологических областей азербайджанского и арабского языков. Азербайджанский и арабский языки занимают уникальное место среди языков мира благодаря своей истории и богатому словарному запасу.

Важную часть терминов азербайджанского языка, а также медицинских терминов составляют слова из арабского языка. С переходом Азербайджана в состав Арабского халифата в VII-IX веках, в лексику этого языка вошло большое количество терминов арабского происхождения. Это особенно проявляется в медицинских терминах арабского происхождения.

В статье дается информация о мышечной системе, проводится сравнительный анализ лексико-семантических особенностей некоторых терминов, входящих в эту систему.

В результате автор пришел к выводу, что анализ медицинских терминов позволяет оценить роль и значение перешедших в наш язык в средневековые медицинские терминов арабского происхождения в обогащении лексики азербайджанского языка.

ANALYSIS OF MEDICAL TERMS OF ARABIC ORIGIN OF THE MUSCULAR SYSTEM IN AZERBAIJANI LINGUISTICS

Summary

Medical science and medical terminology are very important fields of science in ancient and modern times as well. It is interesting to study and investigate the sources and methods of the origin of medical terms and their lexical-semantic features.

Medical terminology is one of the terminological fields of the Azerbaijani and Arabic languages. The Azerbaijani and Arabic languages have a unique place in the world for their history and rich vocabulary.

The best part of the terms in the Azerbaijani language, as well as medical terms, are words borrowed from the Arabic language. As Azerbaijan became a part of the Arab Caliphate in the 7th-9th centuries, a large number of terms of Arabic origin were included in the lexicon of this language. This is especially noticeable in medical terms of Arabic.

The article provides information about the muscular system and compares the lexical-semantic features of several terms included in this system.

As a result, the author concludes that the analysis of these medical terms allow us to assess the role and importance of medical terms of Arabic origin in the enrichment of the lexicon of the Azerbaijani language.

RƏYÇİ: dos. E.Vəliyeva